

2010

Maliyyə Sabitliyi İcmalı

2010-cu il

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı

Mündəricat

Giriş.....	4
1. Maliyyə bazarları	6
1.1 Valyuta bazarı.....	6
1.2 Fond bazarı	8
1.2.1 Dövlət qiymətli kağızlar bazarı.....	8
1.2.2. Korporativ qiymətli kağızlar bazarı.....	11
2 Bank sistemi və risklər.....	14
2.1 Bank sisteminin əsas göstəricilərinin dinamikası	14
2.2 Bank sisteminin maliyyə dayanıqlılığı.....	18
2.3 Bank sisteminin fəaliyyətinin maliyyə nəticələri.....	20
2.4 Kredit portfeli	22
2.5 Maliyyə resursları və likvidlik riski.....	28
3 Ödəniş sistemləri.....	32

Qrafiklərin siyahısı

Qrafik 1.1.1. Valyuta bazarının əsas göstəriciləri (2010-cu il).....	7
Qrafik 1.1.2. 2010-cu ildə xalis xarici valyuta alışı, mln manat.....	8
Qrafik 1.2.1. Dövlət qiymətli kağızlar bazarı (2010-cu il).....	9
Qrafik 1.2.2. Banklararası Repo bazarı (2010-cu il)	10
Qrafik 1.2.3. Korporativ istiqrazlar bazarı, mln.manat (2010-cu il)	12
Qrafik 1.2.4. Səhm bazarı, mln manat (2010-cu il)	13
Qrafik 2.1.1. Bank sisteminin əsas göstəriciləri, mln.manat.	14
Qrafik 2.1.2. 2010-cu il ərzində əsas bank göstəricilərinin rüblük artım tempi ,%.	15
Qrafik 2.1.3. Kreditlərin aktivlərdə payı, %	15
Qrafik 2.1.4. Subyektlər üzrə kredit portfelinin strukturu	16
Qrafik 2.1.5. Bankların struktur şəbəkələrinin sayı.....	17
Qrafik 2.3.1. Mənfəətin strukturu, mln.manat.	20
Qrafik 2.4.1. Kredit portfelinin valyuta strukturu.....	23
Qrafik 2.4.2. Fiziki şəxslərə kreditlərin məqsəd üzrə strukturu,%	25
Qrafik 2.4.3. Fiziki şəxslərə kreditlərin müddət üzrə strukturu, mln.manat.....	26
Qrafik 2.4.4. Kreditlərin ehtiyatlarla təmin olunması.....	27
Qrafik 2.5.1. Fiziki şəxslərin depozitlərinin müddət stukturu, %	28
Qrafik 2.5.2. Manatla əmanətlərin cəmi əmanətlərdə xüsusi çəkisi,%.....	29
Qrafik 2.5.3. Xarici borcun dinamikası	30
Qrafik 2.5.4. Likvid aktivlərin strukturu, %-lə.....	31
Qrafik 3.1. Milli Ödəniş sistemində ödəniş əməliyyatlarının dinamikası	32
Qrafik 3.2. AZIPS üzrə ödənişlərin dinamikası.....	33
Qrafik 3.3. XÖKS üzrə ödənişlərin dinamikası.....	34

Cədvəl siyahısı

Cədvəl 2.2.1. Bank sektorunun məcmu kapitalının strukturu və dinamikası (mln. manat).....	19
Cədvəl 2.4.1. Kredit portfelinin sahələr üzrə strukturu və dinamikası.....	24
Cədvəl 2.5.1. Bankomatlar və POS-terminallar	35

Giriş

Mərkəzi Bankın həyata keçirdiyi maliyyə sabitliyi siyasəti bank sisteminin maliyyə dayanıqlığının qorunmasına yönəldilmişdir. Həyata keçirilmiş siyasət maliyyə sabitliyini qoruyub saxlamış, ölkənin sosial-iqtisadi dinamikasının müsbət trendini və iqtisadi aktivliyi dəstəkləmiş, milli valyutanın sabitliyini təmin etmişdir.

Fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən banklardan alınan xalis nağd xarici valyutanın həcmi 2009-cu il ilə müqayisədə 3,5% azalaraq 4137.1 mln. manat o cümlədən ABŞ dollarının xalis alışının həcmi 3959.9 mln təşkil etmişdir.

2010-cu ildə Azərbaycan korporativ qiymətli kağızlar bazarında (korporativ istiqrazlar və səhmlər) artım qeydə alınmışdır. Bu artım həm yerləşdirilmiş istiqrazların həcmində, həm də təkrar bazarda aparılan əməliyyatlarda baş vermişdir.

Azərbaycan bank sistemi inkişaf dinamikasını qoruyub saxlamışdır. Əsas bank göstəricilərinin müsbət dinamikası davam etmişdir. Bank sisteminin maliyyə vasitəçiliyi funksiyası daha da dərinləşmişdir .

İqtisadiyyatın maliyyə xidmətlərinə tələbatının təmin edilməsi, maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanlarının artırılması məqsədilə bankların filial şəbəkəsinin və digər struktur bölmələrinin genişləndirilməsi prosesi davam etmişdir. 2010-cu il ərzində bankların yeni 32 filialı açılmış və beləliklə də bank filiallarının sayı 644-ə, yeni 15 bank şöbəsi açılmış və bank şöbələrinin sayı 120-ə çatmışdır

Bank infrastrukturunun coğrafi şəbəkəsini genişlənməsi iqtisadi agentlərin, xüsusilə də əhəlinin bank xidmətlərinə çıxış imkanlarını artırmışdır. Ölkə ərazisinin hər 1000 m²-ə 11,3 (ilin əvvəlində 10,9) və 100.000 nəfər yetkinlik

yaşına çatmış əhaliyə isə 16,1 (ilin əvvəlində 15,8) bank və bank olmayan struktur bölmələri maliyyə xidməti göstərir.

Bankların kapital adekvatlığı göstəriciləri Mərkəzi Bank tərəfindən müəyyən edilmiş minimal həddən yüksəkdir. I dərəcəli kapitalın məcmu kapitalda payı 80%-dir. Tənzimləmə sistemi yeni mərhələyə keçmişdir. Belə ki, kapitallaşma səviyyəsinə və kapitalın strukturuna dair tələblər sərtləşdirilmişdir (leverage əmsalı tətbiq olunmuşdur). Kapitalın keyfiyyəti yaxşılaşmışdır. Kapitalın strukturunda bölüşdürülməmiş mənfəətin payı 7,9%-dən 8,9%-ə yüksəlmişdir.

2010-cu ildə bankların əldə etdikləri mənfəət (vergi ödənilənədək) 140,1 mln. manat təşkil etmişdir. Vergi ödənildikdən sonra isə xalis mənfəət 120,3 mln. manat təşkil etmişdir.

Bankların kredit davranışı konservativ olmaqla yanaşı iqtisadiyyatın (hüquqi və fiziki şəxslərin) kredit resurslarına ehtiyacının maksimal dərəcədə təmin olunmasına yönəldilmişdir. 2009-cu ildə maliyyə sabitliyinin əsas məqsədi məzənnə sabitliyi və likvidlik dəstəyi ilə bağlı idisə, 2010-cu ildə daha çox risklərinin idarə olunması, kapitallaşma və nəzarət-tənzimləmə çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi olmuşdur.

2010-cu il ərzində bankların resurs bazasının əsas mənbəyi hüquqi və fiziki şəxslərdən cəlb olunan depozitlər olmuşdur. Bank aktivlərinin likvidlik səviyyəsi kreditorlar və borcalanlar qarşısında öhdəliklərin vaxtında yerinə yetirilməsi üçün kifayət olmuşdur.

Ötən il bank sisteminin xarici şoklara qarşı dayanıqlı olduğunu və daxili və xarici öhdəliklərini vaxtında və tam həcmdə yerinə yetirmək iqtidarında olduğunu bir daha təsdiqlədi. Bankların ən müstəsna, lakin mümkün olan şoklara həssaslığının simulyasiya təhlili göstərir ki, potensial itkiləri absorbsiya etmək üçün banklar yetərli kapital buferinə malikdir.

1. Maliyyə bazarları

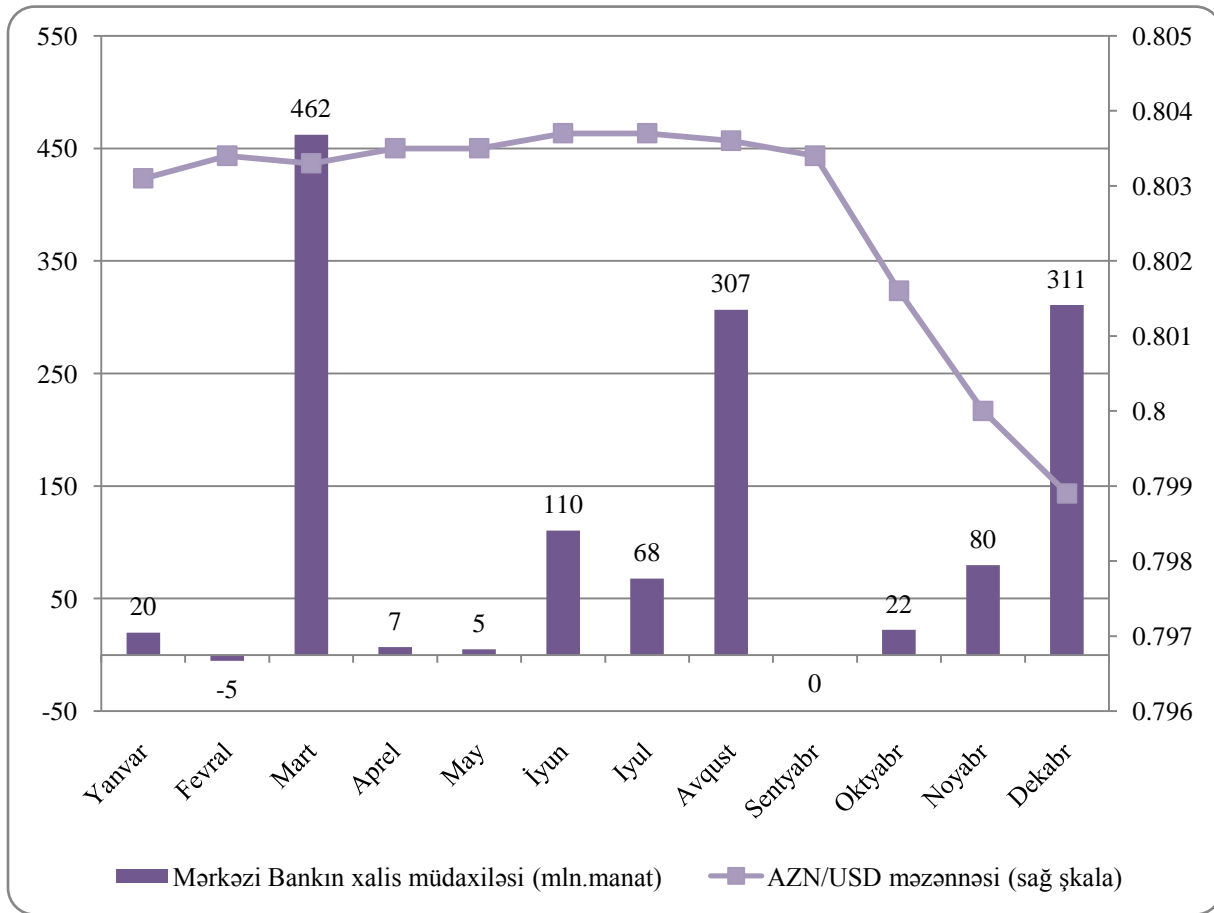
1.1 Valyuta bazarı

2010-cu ildə Mərkəzi Bank özünün məzənnə siyasətini valyuta bazarında təklif kanallarının genişlənməsi şəraitində həyata keçirmişdir.

Daxili valyuta bazarının ümumi həcmi 2009-cu il ilə müqayisədə cüzi artaraq (1.1 %) 25716.2 mln. manat təşkil etmişdir. Qeyri-mütəşəkkil (ABVB və BDMƏ) valyuta bazarında aparılmış əməliyyatların həcmi ötən il ilə müqayisədə 5.3% (və ya 1269.7 mln. manat) artaraq 25158.3 mln. manat səviyyəsinə yüksəlmiş və daxili valyuta bazarının ümumi həcmnin 97.8%-ni təşkil etmişdir. İl ərzində BDMƏ-də aparılmış əməliyyatların həcmi qeyri-mütəşəkkil valyuta bazarının həcmnin 59.7%-ni təşkil etmişdir. Mütəşəkkil banklararası valyuta bazarının (BEST) həcmi 63.9% (və ya 991.7 mln. manat) azalaraq 558.1 mln. manat səviyyəsinə enmiş və daxili valyuta bazarının ümumi həcmnin 2.2% təşkil etmişdir.

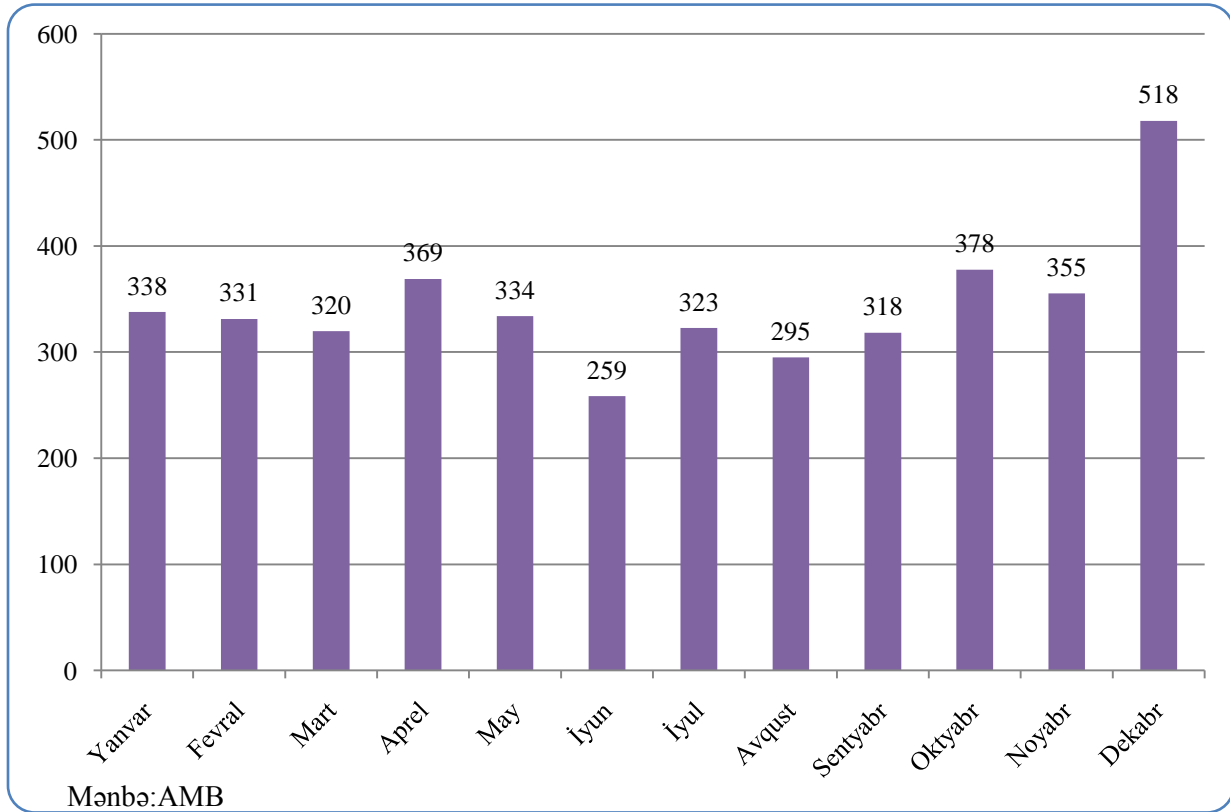
2010-cu ildə Mərkəzi Bankın xalis alışlarının həcmi 1385.3 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir. Valyuta müdaxiləsinin ən yüksək həcmi mart və dekabr aylarında müşahidə olunmuşdur (Qrafik 1.1.1).

Qrafik 1.1.1. Valyuta bazarının əsas göstəriciləri (2010-cu il)

Fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən banklardan alınan xalis nağd xarici valyutanın həcmi 2009-cu il ilə müqayisədə 3,5% azalaraq 4137.1 mln. manat (Qrafik 1.2.1), o cümlədən ABŞ dollarının xalis alışının həcmi 3959.9 mln təşkil etmişdir. Bazar məzənnəsinin rəsmi məzənnədən fərqi diapozonu 0.06-0.17% təşkil etmişdir.

Qrafik 1.1.2. 2010-cu ildə xalis xarici valyuta alışı, mln.manat

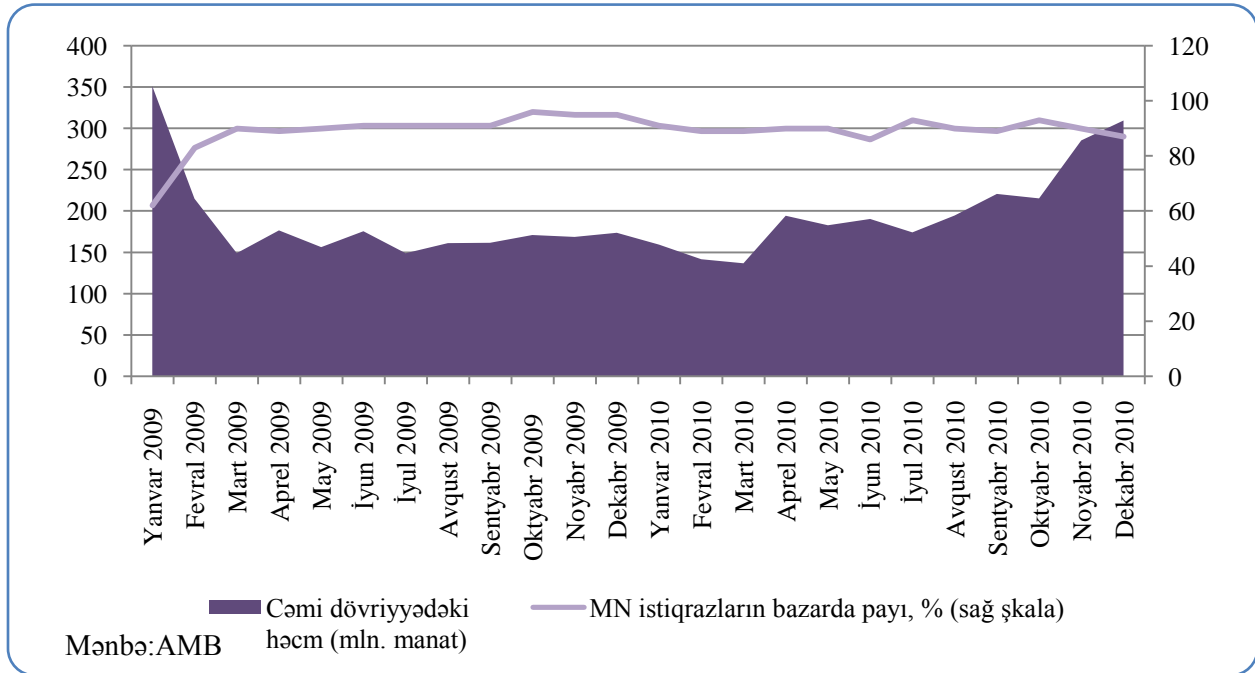
1.2 Fond bazarı

1.2.1 Dövlət qiymətli kağızlar bazarı

2010-cu il ərzində digər sahələrdə olduğu kimi, dövlət qiymətli kağızlar bazarında da canlanma müşahidə olunmuşdur (Qrafik 1.2.1).

Qrafik 1.2.1. Dövlət qiymətli kağızlar bazarı (2010-cu il)

2010-cu il ərzində Dövlət qısamüddətli və ortamüddətli istiqrazlarının yerləşdirilməsi üzrə əməliyyatların aparılması davam etmişdir. 2009-cu illə müqayisədə 2010-cu ildə yerləşdirilmiş istiqrazların həcmi 53% (və ya 373.7 mln. manat) azalaraq 328.43 mln. manat təşkil etmişdir. Yerləşdirmənin daha aktiv dövrü noyabr ayına düşmüş və 84.78 mln. manat təşkil etmişdir. Dövr ərzində dövriyyədə olan DQİ-in həcmi 38.9 % (və ya 104.8 mln. manat) artaraq 269.7 mln. manat təşkil etmişdir. İl ərzində qısamüddətli və ortamüddətli istiqrazlar üzrə orta gəlirlilik dərəcələri 2.73 % civarında olmuşdur.

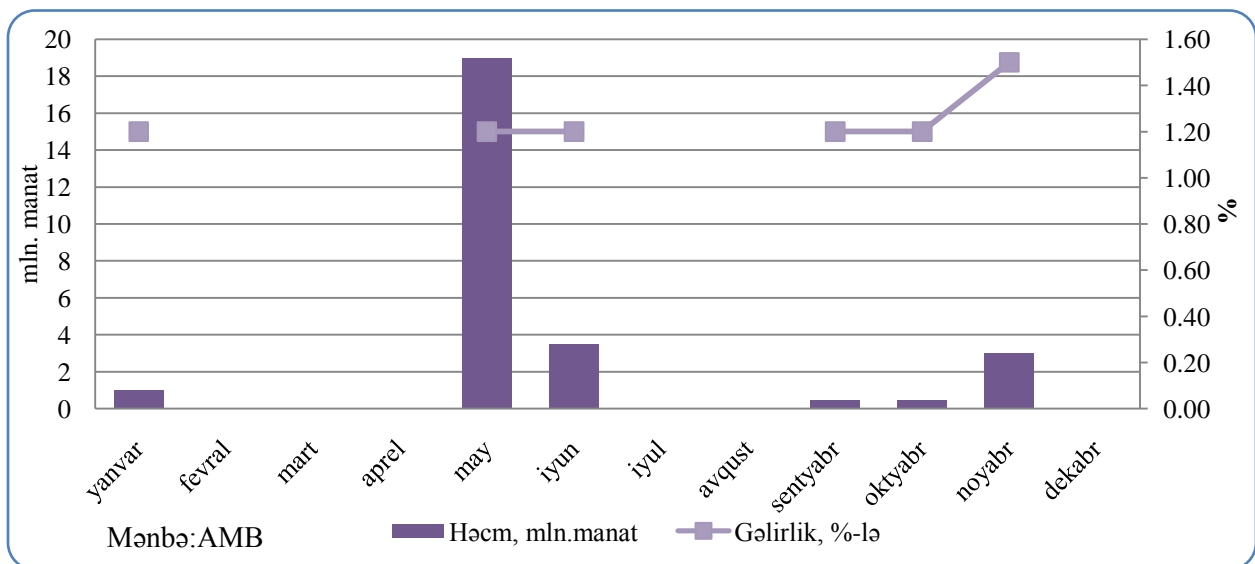
Mərkəzi Bank tərəfindən il ərzində 223.8 mln. manat həcmində not yerləşdirilmişdir. Müqayisə üçün 2009-cu il ərzində yerləşdirilmənin həcmi 287.8 mln. manat təşkil etmişdir. Notların orta ölçülmüş gəlirliliyi ötən ilə nisbətən cüzi (0.84 faiz bəndi) artaraq 1.84 % səviyyəsində olmuşdur. Dövriyyədə olan notların həcmi 2009-cu illə müqayisədə 31 mln. manat artaraq 2010-cu ilin dekabr ayının sonuna 40 mln. manat təşkil etmişdir. 2009-cu ilin sonuna nisbətən 2010-cu ilin

sonuna DQİ-lərin bazarda payı azlaraq 87 % (2009-cu ildə 95%), notların payı artaraq 13% (2009-cu ildə 5%) təşkil etmişdir.

Təhlillər göstərir ki, 2010-cu ildə investorlar əsas etibarilə qısamüddətli alətlərə investisiya yatırmağı üstün tutmuşlar. 2009-cu ildə olduğu kimi 2010-cu ildə də bütün DQİ üzrə sahiblik rezidentlərin sərəncamında qalmaqda davam etmişdir. Dövriyyədə olan Mərkəzi Bankın notlarının 100%-nin, DQİ-in isə 90%-nin sahibləri yerli banklar olmuşdur. İstiqrazların qalan hissəsi sığorta şirkətlərinə, Azərbaycan İpoteka Fonduna və Azərbaycan Əmanətlərin Sığortalanması Fonduna mənsubdur.

2009-ci illə müqayisədə repo bazarında əməliyyatların həcmi 58% azalaraq 27.6 mln. manata düşmüşdür. Əməliyyatların sayı isə 42-dən 17-dək azalmışdır. 2010-cu il ərzində repo əməliyyatlarında ən iri həcm may ayında (19 mln.manat) qeydə alınmışdır (Qrafik 1.2.2). 1 günlük banklararası repo əməliyyatları üzrə faiz dərəcəsi 2009-cu ilin sonu ilə müqayisədə 0.8 faiz bəndi azalaraq hesabat dövrünün sonuna 1.5% təşkil etmişdir.

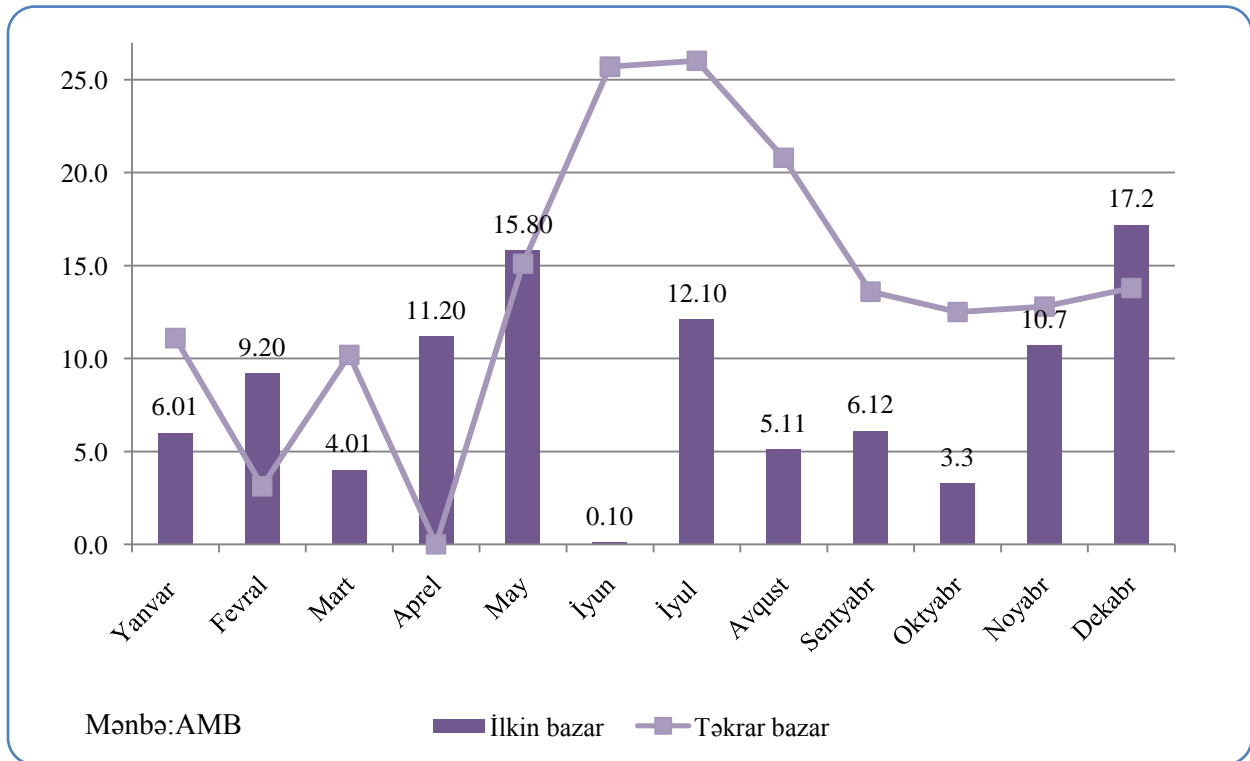
Qrafik 1.2.2. Banklararası Repo bazarı (2010-cu il)

1.2.2. Korporativ qiymətli kağızlar bazarı

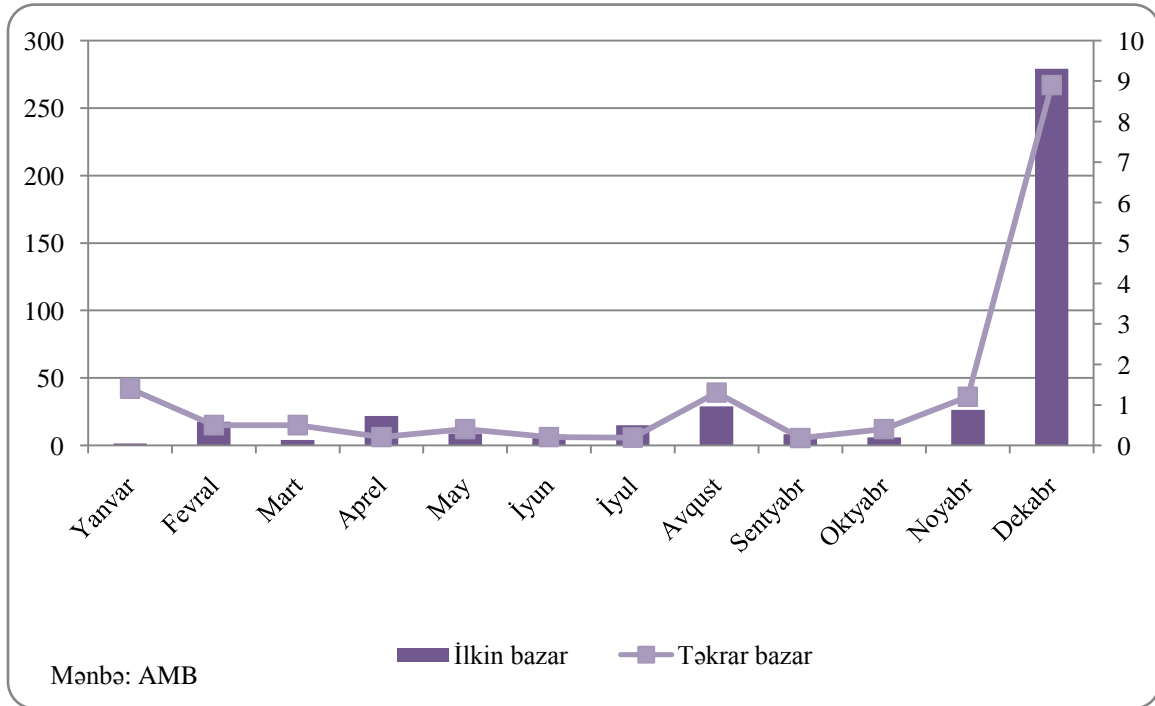
2010-cu ildə Azərbaycan korporativ qiymətli kağızlar bazarında (korporativ istiqrazlar və səhmlər) artım qeydə alınmışdır. Bu artım həm yerləşdirilmiş istiqrazların həcmində, həm də təkrar bazarda aparılan əməliyyatlarda baş vermişdir. Korporativ istiqrazlar üzrə yerləşdirmə 2009-cu il ilə müqayisədə təxminən 2 dəfə artaraq 2010-cu ildə 101.3 mln. manat olmuşdur. Korporativ istiqrazların təkrar bazarında isə artım daha sürətli olmuşdur. Belə ki, əgər 2009-cu ildə təkrar bazar əməliyyatları 61.8 mln. manat təşkil etmişdirsə, 2010-cu ildə bu göstərici 2.6 dəfə artaraq 164.7 mln. manata çatmışdır (Qrafik 1.2.3). 2010-cu ildə korporativ istiqrazlar bazarında yerləşdirmə və təkrar bazar üzrə əməliyyatlarda canlanma əsasən maliyyə təşkilatlarının və İpoteka Fondunun istiqrazlarının yerləşdirilməsindən qaynaqlanmışdır.

Qrafik 1.2.3. Korporativ istiqrazlar bazarı, mln.manat (2010-cu il)

2010-cu ildə səhmlərin yerləşdirilməsi üzrə ümumi məbləğ 2009-cu illə müqayisədə 2.2 dəfə artaraq 425.8 mln.manata çatmışdır (Qrafik1.2.4). Kəskin artım dekabr ayında (279.1 mln. manat) müşahidə olunmuşdur. Korporativ istiqrazlardan fərqli olaraq səhmlər üzrə təkrar bazarda əməliyyatların həcmi əhəmiyyətli azalmışdır. Belə ki, sonuncu göstərici 2010- cu ildə 2.7 dəfə azalaraq 41.92 mln.manatdan (2009-cu ildə) 15.6 mln. manata çatmışdır.

Qrafik 1.2.4. Səhm bazarı, mln manat (2010-cu il)

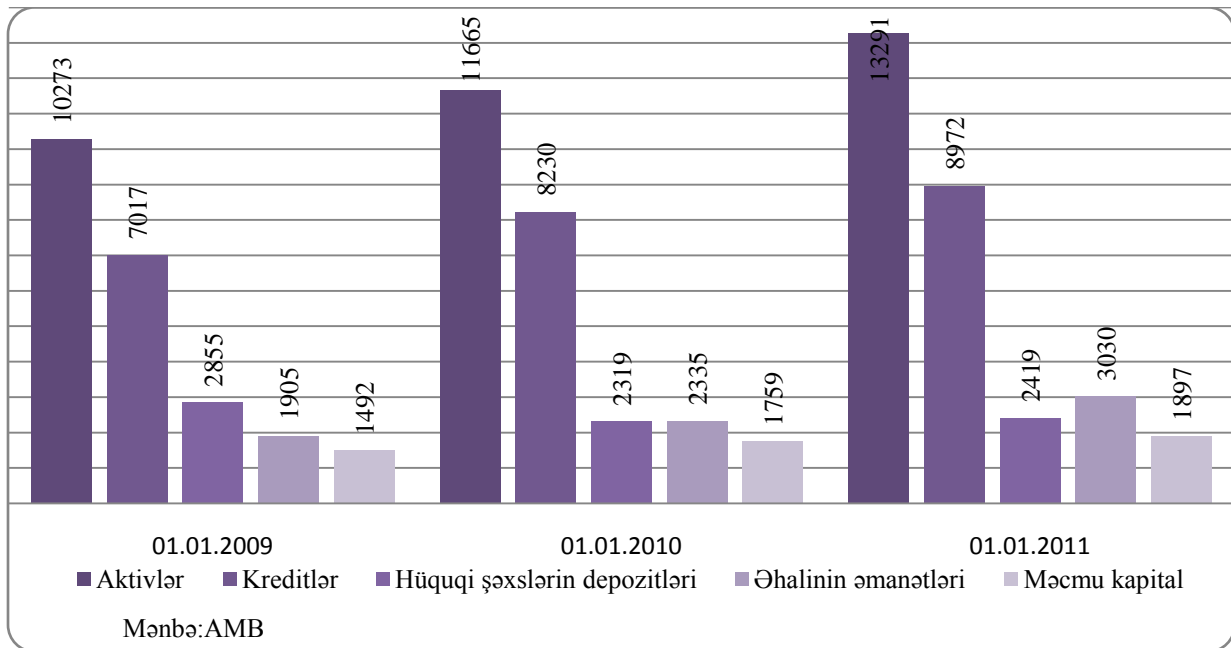
2. Bank sistemi və risklər

2.1. Bank sisteminin əsas göstəricilərinin dinamikası

2010-cu ildə bank sistemi öz dayanıqlığını qoruyub saxlamış, inkişafını davam etdirmişdir və bank fəaliyyətinin əsas parametrlərinin artımı davam etmişdir.

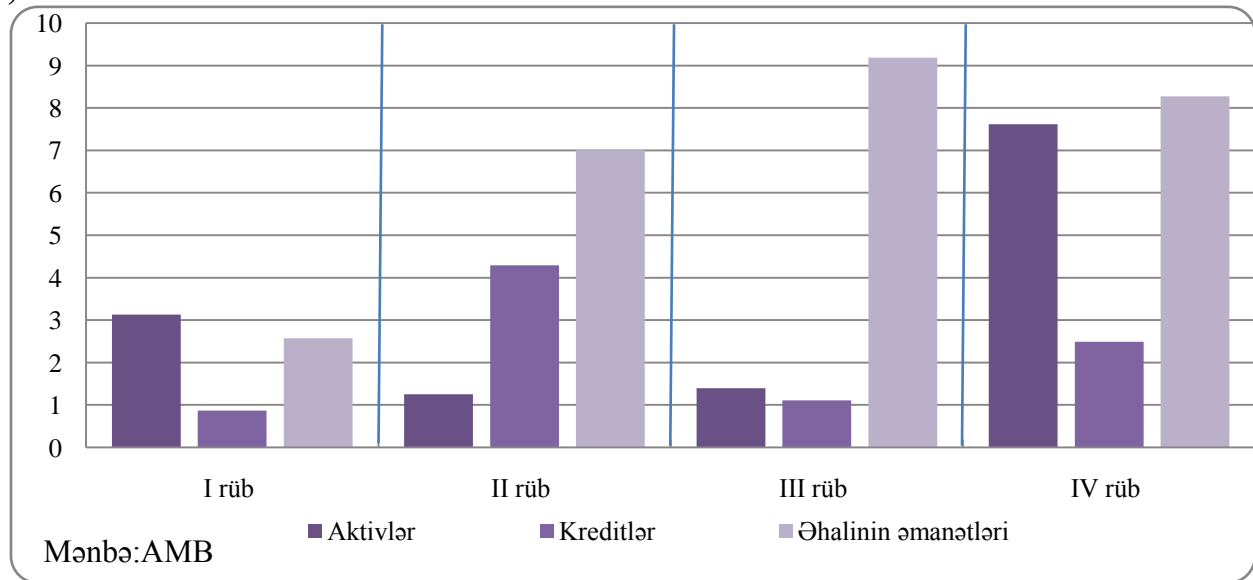
2010-cu il ərzində bank sisteminin aktivləri 1626 mln. manat və ya 13,9% artaraq 1 yanvar 2011-ci il tarixinə 13,3 mlrd. manata çatmışdır (Qrafik 2.1.1).

Qrafik 2.1.1. Bank sisteminin əsas göstəriciləri, mln.manat

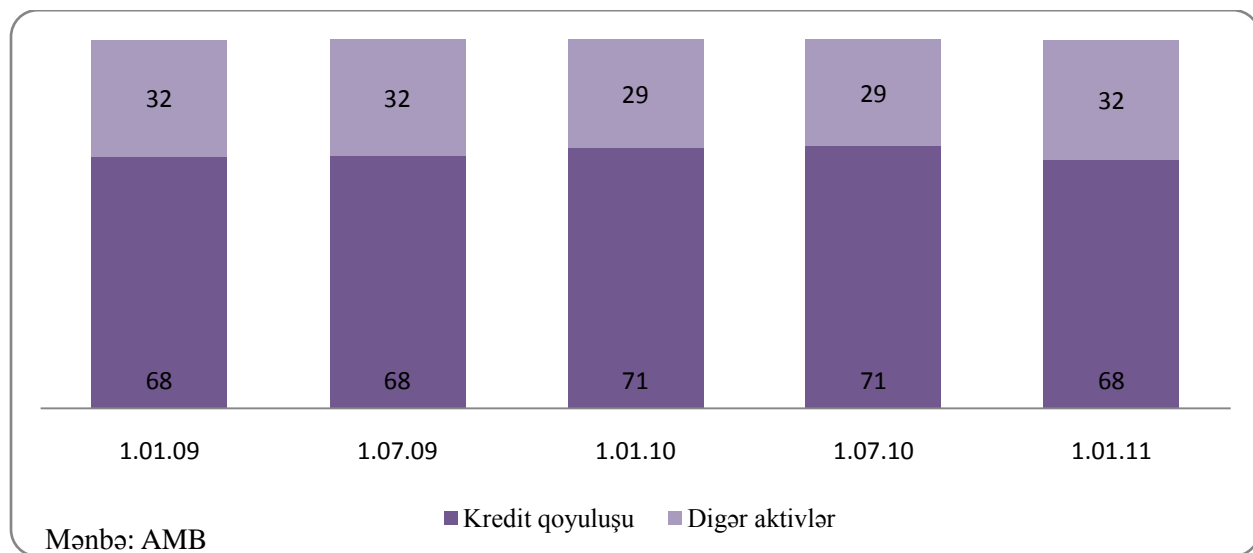

Aktivlərin artımının böyük hissəsi IV rübdə baş vermiş və bankların depozit bazasının artması ilə əlaqədardır. Kreditləşmənin maksimal artımı ilin II rübündə müşahidə olunmuşdur (Qrafik 2.1.2).

Qrafik 2.1.2. 2010-cu il ərzində əsas bank göstəricilərinin rüblük artım tempi, %

Qrafik 2.1.3. Kreditlərin aktivlərdə payı, %

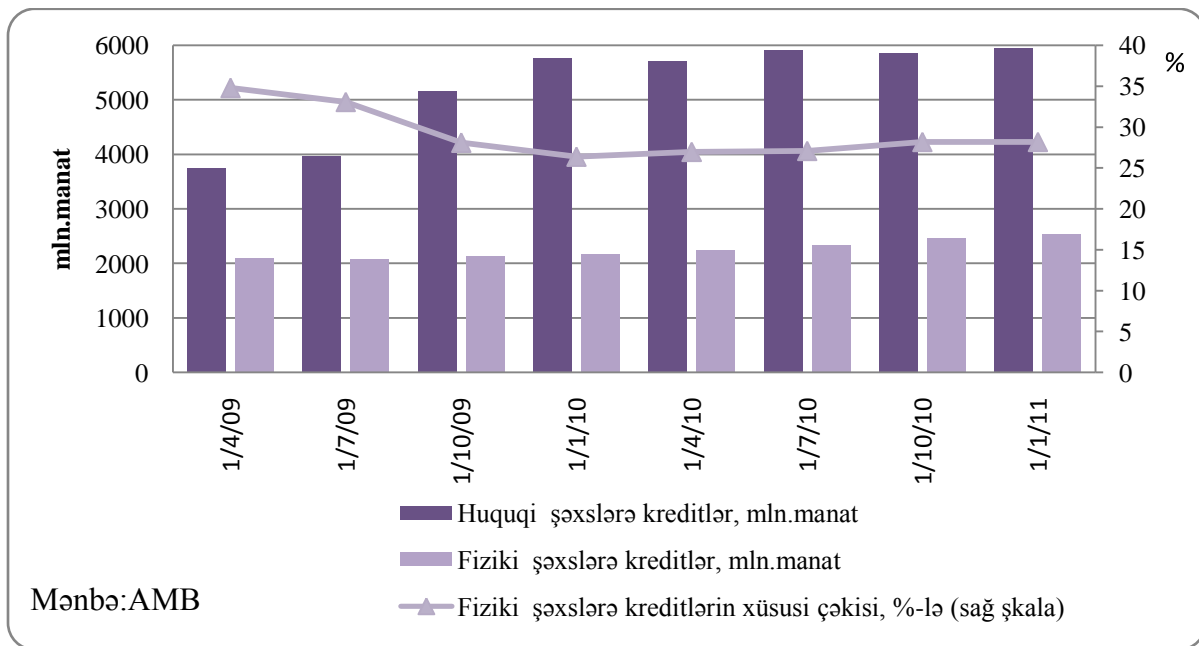

Aktivlərin artımı əsasən kredit portfelinin artımı ilə (46%) əlaqədardır. 2010-cu il ərzində kreditlər ümumi aktivlərin 68-71%-ni təşkil edirdi (Qrafik 2.1.3). 2009-cu illə müqayisədə bank kreditləri 741,3 mln. manat və ya 9% artaraq

1 yanvar 2011-ci il tarixinə 8971,8 mln. manat səviyyəsinə çatmışdır. Kredit portfelinin artımı əsasən depozitlərin, banklararası əməliyyatların və digər maliyyə idarələrindən cəlb olunmuş vəsaitlərin artması hesabına baş vermişdir.

2010-cu il ərzində hüquqi şəxslərə verilmiş kreditlərin həcmi 3,3% artaraq 5,96 mlrd. manat təşkil etmişdir. Ev təsərrüfatlarına verilmiş kreditlərin həcmi isə ilin əvvəlindən etibarən 16,6% artmış və 2,53 mlrd. manat təşkil etmişdir. Bununla yanaşı, 2010-cu ildə fiziki şəxslərə verilən kreditlərin payı bankların ümumi kreditlərdə 27-28% təşkil etmişdir (Qrafik 2.1.4).

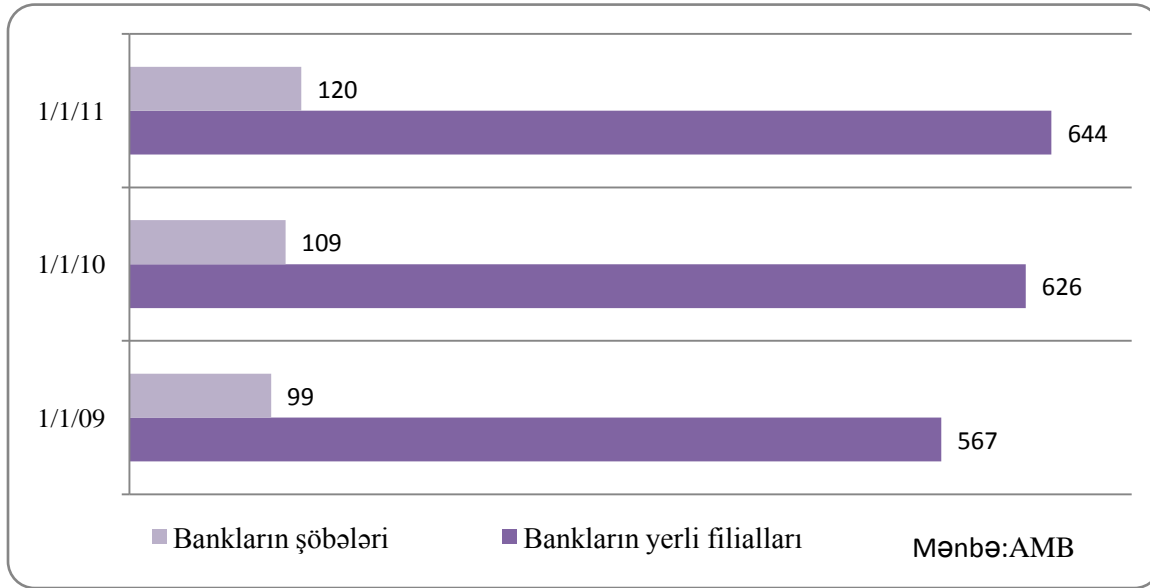
Qrafik 2.1.4. Subyektlər üzrə kredit portfelinin strukturu

Bankların maliyyə vasitəçiliyinin bərpası və genişləndirilməsi ilə yanaşı bank sisteminin institusional inkişafı və sağlamlaşdırılması davam etmişdir. İl ərzində 1 yeni banka lisenziya verilmiş, 2 bankın lisenziyası isə ləğv edilmişdir. Nəticədə fəaliyyətdə olan bankların sayı 45 olmuşdur.

Qrafik 2.1.5. Bankların struktur şəbəkələrinin sayı

İqtisadiyyatın maliyyə xidmətlərinə tələbatının təmin edilməsi, maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanlarının artırılması məqsədilə bankların filial şəbəkəsinin və digər struktur bölmələrinin genişləndirilməsi prosesi davam etmişdir. 2010-cu il ərzində bankların yeni 32 filialı açılmış və beləliklə, bank filiallarının sayı 644-ə, yeni 15 bank şöbəsinin açılması ilə əlaqədar bank şöbələrinin sayı 120-ə çatmışdır (Qrafik 2.1.5).

Ölkə ərazisinin hər 1000 m²-ə 11,3 (ilin əvvəlində 10,9), 100.000 nəfər yetkinlik yaşına çatmış əhaliyə isə 16,1 (ilin əvvəlində 15,8) bank və bank olmayan struktur bölmələri xidmət göstərir.

Bank şəbəkəsinin genişlənməsi ilə yanaşı maliyyə xidmətlərini göstərən digər təsisatların da fəaliyyət dairəsi genişlənmişdir. Belə ki, əhalinin, xüsusilə də regionlarda yaşayan sakinlərin maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanlarının genişləndirilməsi məqsədilə AMB tərəfindən “AZƏRPOÇT” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti poçt rabitəsi milli operatoruna məhdud saylı bank əməliyyatlarının aparılmasına lisenziya verilmişdir.

2.2. Bank sisteminin maliyyə dayanıqlılığı

2010-cu il ərzində bank sisteminin məcmu kapitalının həcmi 7,9% artaraq 1,9 mlrd. manat olmuşdur. Kapital artımı əsasən III rübdə müşahidə olunmuşdur.

Kapitalın dayanıqlığı əsasən səhmdarların vəsaitləri hesabına təmin olunmuşdur. Belə ki, nizamnamə kapitalı ilin əvvəli ilə müqayisədə 18,8% (214,8 mln. manat) artmışdır (Cədvəl 2.2.1).

Bununla yanaşı xarici investorların da bank sisteminin kapitalında iştirakı artmışdır. 2010-cu il ərzində bu növ səhmdarların bankların nizamnamə kapitalına investisiyaları 19,8% (40,5 mln.man.) artaraq 01.01.2011-ci il tarixinə 245 mln. manat (bank sektorunun məcmu nizamnamə kapitalının 17,8%-i) təşkil etmişdir.

Cədvəl 2.2.1. Bank sektorunun məcmu kapitalının strukturu və dinamikası, mln.manat

	1/1/2009	1/1/2010	1/1/2011
I dərəcəli kapital	1091.8	1 285.5	1520.5
<i>İlin əvvəlinə nisbətən dəyişmə, %-lə</i>	<i>44.6</i>	<i>17.7</i>	<i>18.3</i>
Nizamnamə kapitalı	949.7	1144.6	1359.4
Səhmlərin emissiyasından əlavə vəsait	32.3	20.7	20.7
Bölüşdürülməmiş xalis mənfəət	125.2	138.8	169.2
II dərəcəli kapital	449.0	531.0	440.1
Cari ilin mənfəət	192.1	269.6	165.8
Ümumi ehtiyatlar	93.9	122.8	139.8
Kapitalın digər vəsaitləri	169.7	138.6	134.4

Məcmu kapitaldan tutulmalar	48.6	57.0	63.4
Tutulmalardan sonra məcmu kapital	1491.7	1 758.9	1897.1
<i>İlin əvvəlinə nisbətən dəyişmə, %-lə</i>	<i>47.7</i>	<i>17.9</i>	<i>7.9</i>
Mənbə: AMB			

Kapitalın keyfiyyəti yaxşılaşmışdır. I dərəcəli kapitalın məcmu kapitalda payı 80% olmuşdur, halbuki əvvəlki illərdə bu göstərici 73% olmuşdur. Kapitalın strukturunda bölüşdürülməmiş mənfəətin payı 7,9%-dən 8,9%-ə artmışdır.

Sistem üzrə kapital adekvatlığı göstəricisinin faktiki səviyyəsi banklarda əhəmiyyətli kapital ehtiyatı buferinin yaradılmasını göstərir. Bank sisteminin məcmu kapital adekvatlığı yüksək səviyyədə qalmış (16,9%) və Mərkəzi Bankın müəyyən etdiyi minimal normanı (12%) xeyli üstələmişdir. Eyni zamanda I dərəcəli kapitalın adekvatlığı da ilin əvvəli ilə müqayisədə artaraq 13%-dən 13,5%-ə çatmışdır ki, bu da normadan (6%) iki dəfə çoxdur.

Kapitallaşma səviyyəsinə və kapitalın strukturuna dair tələblərin sərtləşdirilməsi. Aktivlərin və kapitalın artım tempində disbalansların neytrallaşdırılması, bank sisteminin sabitliyini təmin etmək, aktivlərin köpüklərinin yaranmasının qarşısını almaq, bank aktivlərinin sağlam artımını təmin etmək məqsədilə Mərkəzi Bank tərəfindən 2010-cu ilin sonunda yeni leverec¹ əmsalı tətbiq olunmuşdur. Banklar leverec əmsalını 8 faizdən az olmayan səviyyədə saxlamağa borcludurlar.

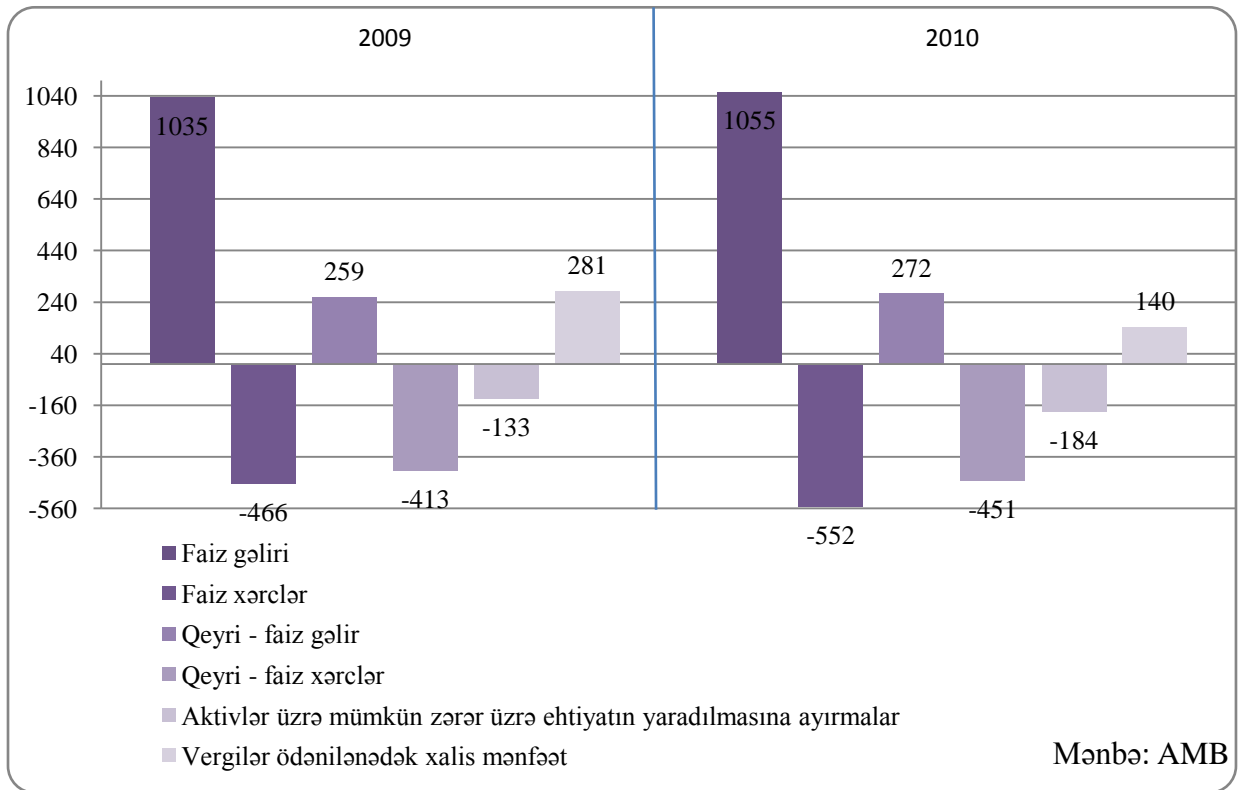
¹ Leverec əmsalı – bankın I dərəcəli kapitalının balans aktivlərinə və balansdankənar öhdəliklərə (qarantiyalar, zəmanətlər və kredit xətti üzrə öhdəliklərin icra olunmamış hissəsi) nisbəti kimi hesablanır.

2.3. Bank sisteminin fəaliyyətinin maliyyə nəticələri

Bankların maliyyə durumu sabit qalmış, gəlir və xərclərinin strukturunun optimallaşdırılması davam etmişdir.

2010-cu ildə bankların əldə etdikləri mənfəət (vergi ödənilənədək) 140,1 mln. manat təşkil etmişdir (Qrafik 2.3.1). Vergi ödənildikdən sonra isə xalis mənfəət 120,3 mln. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 2.3.1. Mənfəətin strukturu, mln.manat

Kreditlər üzrə faiz dərəcələrinin azalmasına və ümumiyyətlə gəlir gətirən aktivlərin həcmnin artması nəticəsində bankların faiz gəlirləri ötən illə müqayisədə 2% artmış və 1055,3 mln. manat (o cümlədən, müştərilərə verilmiş kreditlər üzrə faizlər müvafiq olaraq 1,8% və 945,1 mln.manat) təşkil etmişdir.

Digər faiz gəliri gətirən əməliyyatlardan (banklararası tələblər, qiymətli kağızlar və maliyyə lizinqi) məcmu gəlir 3,7% artmış və orta aktivlərə nisbətə 0,9% təşkil etmişdir.

Bununla yanaşı banklar alternativ gəlir mənbələrini, qeyri-faiz gəlirlərini artırır. Bankların qeyri-faiz gəlirləri ötən illə müqayisədə 5% artmış və 271,6 mln. manat təşkil etmişdir. İqtisadi aktivliyin canlanması fonunda qeyri-faiz gəlirlərinin artımı müştərilərin hesablarının aparılması və onlara xidmətlərin göstərilməsinə görə komissiya haqlarının artması ilə izah olunur. İl ərzində qazanılmış komissiya 19% artmış və 174,7 mln. manat olmuşdur. Eyni zamanda il ərzində bankların xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatlarından xalis gəlirlərin həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 3% azalaraq 83,8 mln. manat təşkil etmişdir. Xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatlardan əldə olunmuş gəlirlərin bank sektorunun orta aktivlərinə nisbəti 0,9%-dən 0,7%-ə enmişdir. Bankların xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatlarından xalis gəlirlərin azalması banklar tərəfindən açıq valyuta mövqeyinin tənzimlənməsi ilə əlaqədardır.

Bankların ümumi gəlirləri 1326,9 mln. manat təşkil etmiş və bu 2009-cu ilin göstəricisindən 33,5 mln. manat və ya 2,6% çoxdur.

Faiz xərcləri ötən illə müqayisədə 18,4% artmış və 551,6 mln. manat təşkil etmişdir. Bu əsasən fiziki şəxslərin əmanətlərinin həcmində artması ilə əlaqədardır. Cəmi faiz xərcləri artımının təxminən 90%-i müddətli depozitlər üzrə ödənilmiş faizlərin payına düşür. Faiz xərclərinin mütləq ifadədə artmasına baxmayaraq onların orta aktivlərə nisbəti ötən illə müqayisədə 4,6%-dən 4,5%-ə enmişdir.

Bank gəlirlərinin strukturunda faiz gəlirləri (79,5%), xərclərdə isə faiz ödənişləri (55%) üstünlük təşkil edir.

Bankların qeyri-faiz xərcləri ötən illə müqayisədə 9,2% artmış və 451,3 mln. manat təşkil etmişdir. Bu növ xərclərin artması bankların institusional genişlənməsi, o cümlədən yeni struktur bölmələrinin (filial və şöbələrin) açılması ilə əlaqədardır. Belə ki, il ərzində bank sistemində çalışan əməkdaşların sayı 11% artmış və 15.000 nəfərdən çox olmuşdur.

Ötən illə müqayisədə qeyri-faiz xərclərin həcmnin mütləq ifadədə artmasına baxmayaraq onların bank sektorunun orta aktivlərinə nisbəti 4,1%-dən 3,7%-ə enmişdir. Qeyri-faiz xərclərinin nisbətən aşağı düşməsi bankların əməliyyat xərclərinin (faiz xərcləri ilə bağlı olmayan) optimizasiyasından irəli gəlir.

Bankların ümumi xərcləri (faiz və qeyri-faiz) 124 mln. manat və ya 14,1% artaraq 1002,9 mln. manata çatıb.

Bankların kredit siyasətində potensial risklərin maksimal dərəcədə nəzərə alınması mühüm yer tutur. Bu meyl aktivlər üzrə mümkün zərərlərin ödənilməsi üçün ehtiyatların yaradılmasına ayırımların həcmnin dinamikasında özünü göstərmişdir. Belə ki, 2010-cu ildə bu ayırımlar ötən illə müqayisədə 38,5% artmış və 184 mln. manat təşkil etmişdir.

Xalis mənfəətin orta aktivlərə nisbəti (ROA) 2010-cu ildə 1%, xalis mənfəətin orta kapitalla nisbəti (ROE) 7,4% təşkil etmişdir.

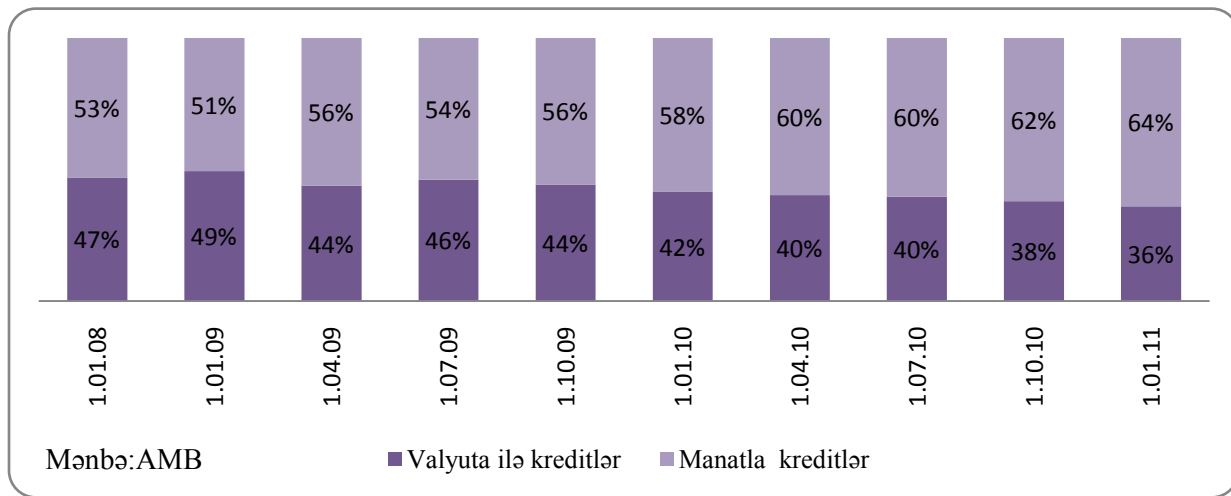
2.4. Kredit portfeli

2010-cu ildə qeyri-maliyyə sektoruna verilmiş kreditlərin həcmi ötən illə müqayisədə 741,3 mln. manat və ya 9% artaraq 8971,8 mln. manata çatmışdır.

Daxili valyuta bazarında məzənnə sabitliyinin qorunub saxlanması milli valyutada olan kreditlərin 2010-cu ildə 19,9% artmasına və cəmi kredit portfelinin

artımının başlıca mənbəyinə çevrilməsinə zəmin yaratmışdır. Nəticədə milli valyutada olan kreditlərin xüsusi çəkisi 58,5%-dən 64,3%-dək yüksəlmişdir (Qrafik 2.4.1). Bank sektorunun passivlərində valyuta tərkibinin payının ardıcıl olaraq azalması müşahidə olunur ki, bu da ümumilikdə bankların kredit portfelinin dollarlaşmasının və məzənnə volatilliyindən irəli gələn risklərin (birbaşa və dolaylı) azaldılmasına əlverişli şərait yaradır.

Qrafik 2.4.1. Kredit portfelinin valyuta strukturu

Uzunmüddətli kreditlərin artım tempi (9,3%) ümumi kreditlərin artım tempinə demək olar ki, uyğundur (9%) və 1 yanvar 2011-ci il tarixinə 6,55 mlrd. manat təşkil etmişdir. 2010-cu ildə kredit portfelinin strukturunda uzunmüddətli kreditlərin xüsusi çəkisi 73-74% arasında dəyişmişdir.

Kreditlərin valyuta strukturu ilə yanaşı, sahə strukturunda da dəyişikliklər baş vermişdir. Kreditlər üzrə ən yüksək artım tempi qeyri-neft sənaye və istehsalı (+27,1%), ticarət və xidmət sahələrində (+20%), kənd təsərrüfatı və emal (+11,9%) və inşaat və əmlak sektorlarına (+14,6%) verilən kreditlərdə müşahidə olunmuşdur (Cədvəl 2.4.1).

Cədvəl 2.4.1. Bankların kredit portfelinin sahələr üzrə strukturu və dinamikası

	1/1/2009		1/1/2010		1/1/2011		Artım, azal (-), 2010-cu ildə	
	mln. man.	payı, %-lə	mln. man.	payı, %-lə	mln. man.	%-lə	mln. man.	%-lə
Ticarət və xidmət	1910.4	27.2	1833.5	22.3	2201.0	24.5	367.5	20.0
Ev təsərrüfatlarına	2175.8	31.0	2171.6	26.4	2531.3	28.2	359.7	16.6
o cümlədən, Plastik kartlarla əməliyyatlar üzrə kreditlər	93.9	1.3	119.4	1.5	135.9	1.5	16.5	13.8
Energetika, kimiya və təbii ehtiyatlar	855.7	12.2	1522.0	18.5	984.0	11.0	-538.0	35.3
Kənd təsərrüfatı və emal	255.4	3.6	389.3	4.7	435.4	4.9	46.2	11.9
İnşaat və əmlak	461.3	6.6	576.4	7.0	660.6	7.4	84.2	14.6
Sənaye və istehsal	427.3	6.1	536.7	6.5	682.3	7.6	145.6	27.1
Nəqliyyat və rabitə	669.1	9.5	520.4	6.3	454.4	5.1	-66.0	12.7

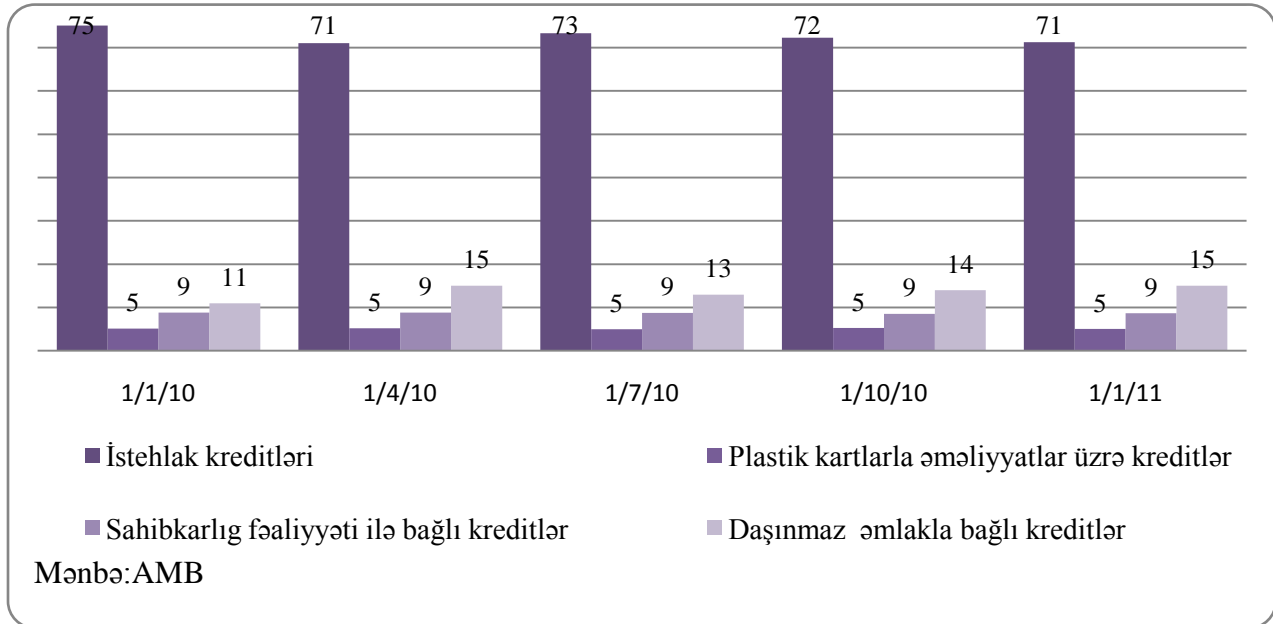
Mənbə:AMB

Əhalinin kreditləşməsi bank xidmətlərinin mühüm hissəsi olaraq qalır. İqtisadi artım, müştəri riskləri ilə bağlı qeyri-müəyyənliyin azalması nəticəsində banklar II rübdən etibarən pərakəndə kreditləşməni canlandırıbmışlar.

Fiziki şəxslərə verilən kreditlərin həcmnin artımı ipoteka (+151 mln.manat) və istehlak (+175 mln.manat) kreditləri hesabına baş vermişdir. 2011-ci ilin 1 yanvar tarixinə ev təsərrüfatlarına verilmiş kreditlərdə istehlak məqsədləri ilə verilmiş kreditlərin xüsusi çəkisi 71%, ipoteka bağlı kreditlər isə 15% təşkil etmişdir. Ev təsərrüfatlarına verilmiş kreditlərin strukturunda istehlak kreditlərinin payı azalmış, daşınmaz əmlakla bağlı kreditlərin payı isə artmışdır. Sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı kreditlərin və kredit kartları üzrə borc qalığının payı dəyişməmişdir (Qrafik 2.4.2).

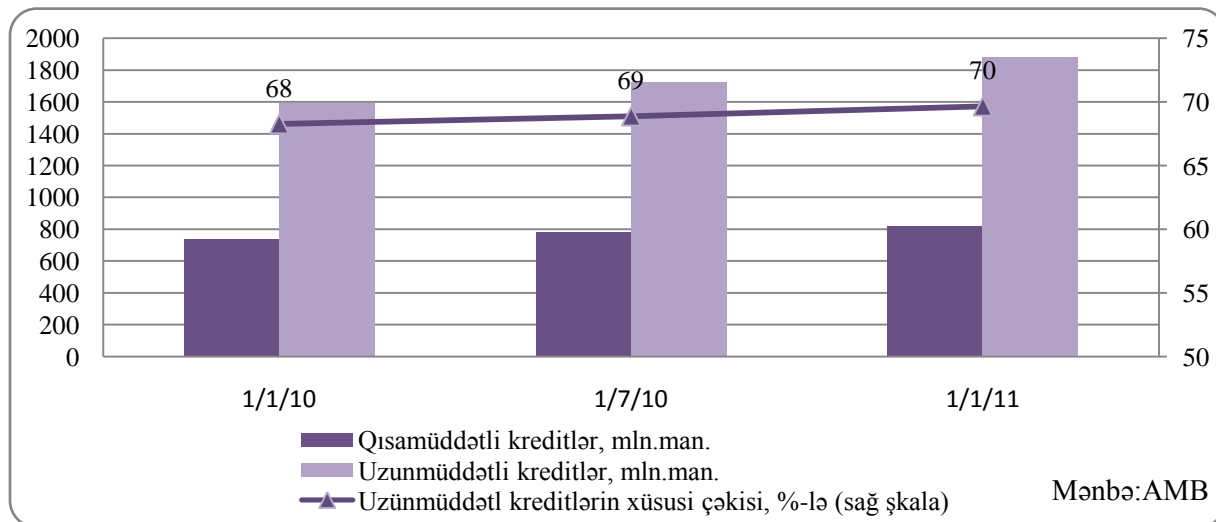

Qrafik 2.4.2. Fiziki şəxslərə kreditlərin məqsəd üzrə strukturu,%

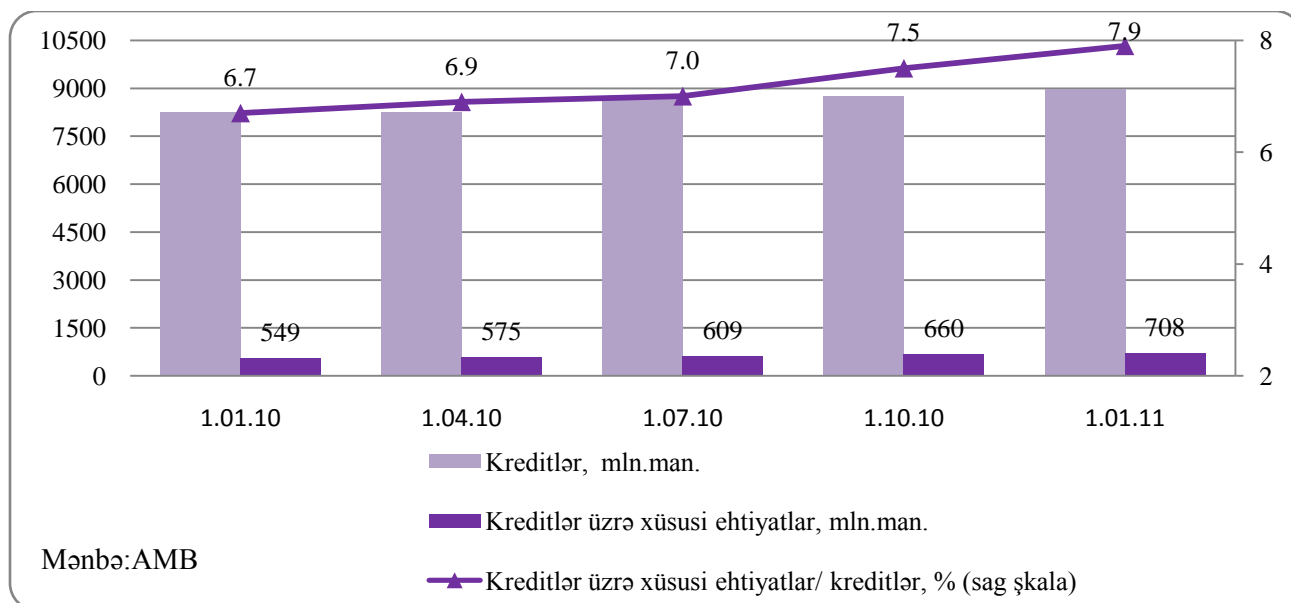
Fiziki şəxslərə uzunmüddətli kreditlər il ərzində 18,4% artmış və 1 yanvar 2011-ci il tarixinə 1,9 mlrd. manat (01.01.10 - 1,6 mlrd. manat) təşkil etmişdir. İpoteka kreditlərinin həcmnin artması bankların fiziki şəxslərə verilmiş kreditlərdə uzunmüddətli kreditlərin payının artmasını şərtləndirmişdir. 2011-ci ilin 1 yanvar tarixinə uzunmüddətli kreditlərin fiziki şəxslərə kredit portfelində xüsusi çəkisi ilin əvvəli ilə müqayisədə 68,3%-dən 69,7%-ə qədər artmışdır (Qrafik 2.4.3).

Qrafik 2.4.3. Fiziki şəxslərə kreditlərin müddət üzrə strukturu, mln.manat

Kredit portfelinin keyfiyyəti məqbul səviyyədə qalmışdır. Belə ki, qeyri-standart kreditlər portfelin 8%-ni (01.01.2010-cu il tarixinə 6%) təşkil etmişdir. Qeyri-işlək kreditlərin portfeldə payı isə 4,7% təşkil etmişdir (ilin əvvəlində 3,5%). 1 yanvar 2011-ci il tarixinə kreditlər üzrə yaradılmış ehtiyatlar portfelin 7,9%-ni (01.01.2010-cu il tarixinə 6,7%) təşkil edir (Qrafik 2.4.4).

Qrafik 2.4.4. Kreditlərin ehtiyatlarla təmin olunması

2.5. Maliyyə resursları və likvidlik riski

Maliyyə resurslarının prioritet mənbəyi əvvəlki dövrlərdə olduğu kimi hüquqi və fiziki şəxslərdən cəlb olunmuş depozit və əmanətlər olmuşdur. İlin əvvəli ilə müqayisədə bankların ümumi depozit bazası (maliyyə təşkilatları istisna olmaqla) 794,6 mln. manat artaraq (+17,1%) 5,45 mlrd. manat təşkil etmişdir. İl ərzində ortalama olaraq cəmi öhdəliklərin strukturunda depozit və əmanətlərin payı 46,6%, cəmi resurs bazasında payı isə 38,6% təşkil etmişdir.

İlin əvvəli ilə müqayisədə hüquqi şəxslərin depozitləri 99,7 mln. manat artaraq 2,4 mlrd. manat təşkil etmişdir. Hüquqi şəxslərin depozitlərinin dinamikasında mövsumi volatillik müşahidə olunmuşdur və ümumi bank öhdəliklərinin orta aylıq 20,6%-ini təşkil etmişdir.

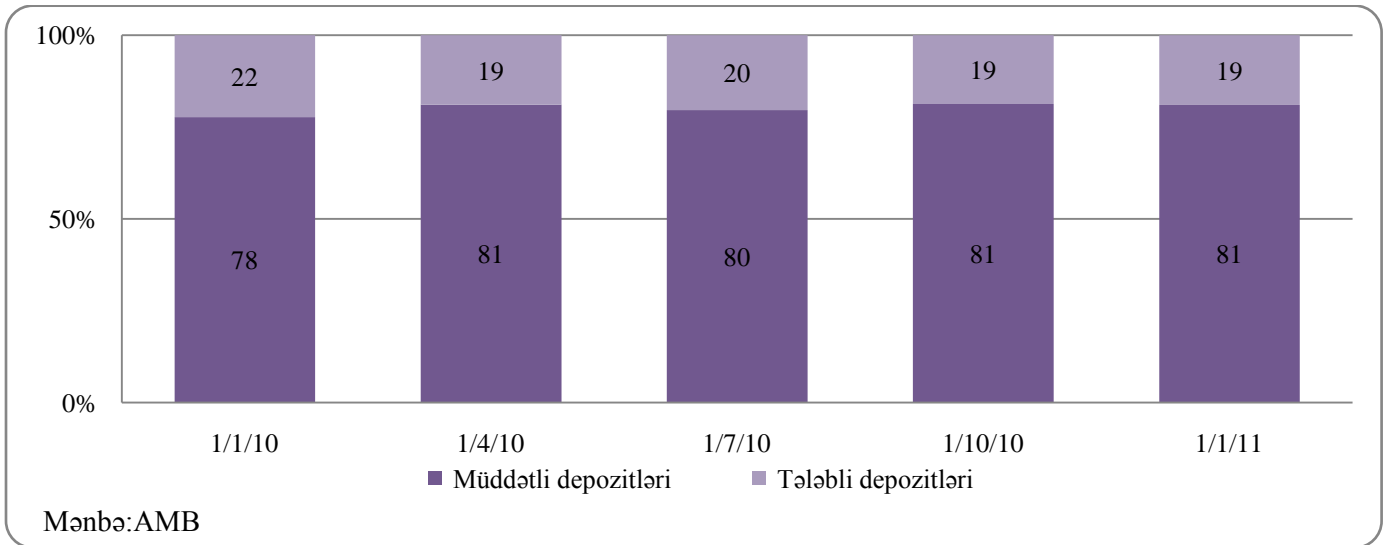
Əmanətlər üzrə faiz dərəcələrinin azaldılmasının təşviqi siyasəti davam etdirilmişdir. Əmanətlərin Sığortalanması Fondunun Himayəçilik Şurası Mərkəzi Bankla razılaşdırılmaqla 2010-cu il iyun ayının 1-dən etibarən qorunan əmanətlər üzrə illik faiz dərəcəsinin yuxarı həddini 15%-dən 12%-ə endirmişdir. Bu qərar əmanətlərin faiz dərəcələrinə azaldıcı təsir göstərərək kreditlər üzrə faiz dərəcələrinin də aşağı meylənməsinə şərait yaratmışdır.

İl ərzində əhalinin əmanətləri 29,8% artaraq 3,030 mlrd. manata çatmışdır. Cəlb olunmuş resurslarda əhalinin əmanətlərinin payının artması müşahidə olunur ki, bu da bankların maliyyələşdirmə resursların differensiasiyası siyasətini əks etdirir. Belə ki, banklar maliyyə çevikliyinə artırmaq, likvidlik riskini isə azaltmaqda daha çox daxili resurslara üstünlük verirlər. 2011-ci ilin 1 yanvar tarixinə əhalinin əmanətlərinin bank öhdəliklərində payı 27,2% təşkil etmişdir (2010-cu ilin 1 yanvar tarixinə 24,2%). Əhalinin əmanətlərinin orta aylıq artımı

2,2% olmuşdur. Lakin depozitlərin böyük artımı ilin 2-ci yarısında baş vermişdir. Sığortalanan əmanətlər üzrə maksimal faiz dərəcəsinin azalması fonunda əmanətlərin artması bank sisteminə yüksək inamın olmasını bir daha təsdiq edir.

Depozit bazasının mütləq artması ilə yanaşı onun keyfiyyətində də müsbət dəyişikliklər baş vermişdir. Belə ki, müddətli depozitlər tələbli depozitlərlə müqayisədə daha sürətlə artmışdır. Əhalinin tələbli əmanətləri 10,4% artdığı halda, müddətli əmanətlər 35,3% artmışdır (Qrafik 2.5.1).

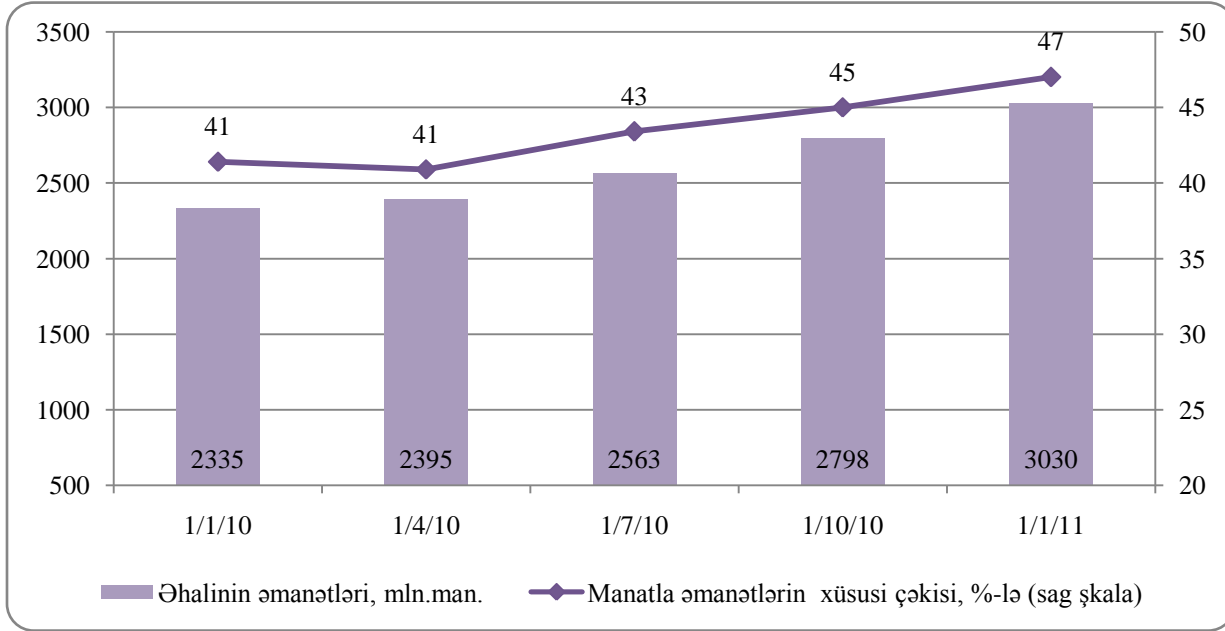
Qrafik 2.5.1. Fiziki şəxslərin depozitlərinin müddət stukturu, %

Əmanət bazasının ümumi sabitliyinin artması ilə yanaşı onun dürasiyası da artmışdır. Belə ki, ümumi əmanətlərin 34,6%-i ödəniş müddəti 1 ildən artıq olan əmanətlər təşkil edir (01.01.2010-cu il tarixinə 32,3%).

Bununla yanaşı fiziki şəxslərin milli valyutada əmanətləri il ərzində 46% artmış, ümumi əmanətlərdə payı 46,5% (01.01.2010-41,4%) təşkil etmişdir (Qrafik 2.5.2).

Qrafik 2.5.2. Manatla əmanətlərin cəmi əmanətlərdə xüsusi çəkisi

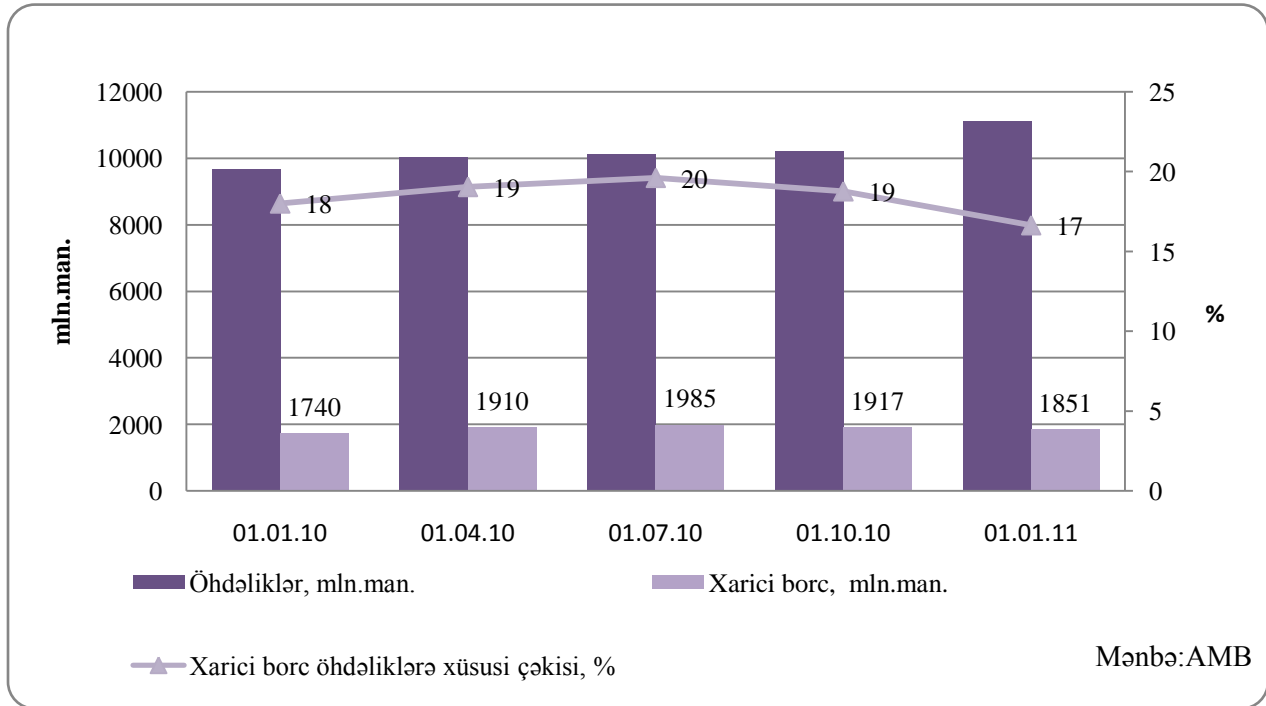

Mərkəzi Bankın bank sistemində tələbləri ilə ərsində demək olar ki, sabit qalmış və ilin sonuna 1,54 mlrd. manat olmuşdur. Bu növ resursların bank öhdəliklərində payı ilə ərsində 15,2%-dən 13,9%-ə qədər azalmışdır.

Banklararası öhdəliklərin artması müşahidə olunmuşdur. Banklararası öhdəliklərin həcmi ilə ərsində 417,4 mln. manat (24,5%) artmış və 01.01.2011-ci il tarixinə 2,1 mlrd. manata çatmışdır. Bu növ resursların orta aktivlərə nisbəti 15-16% təşkil etmişdir.

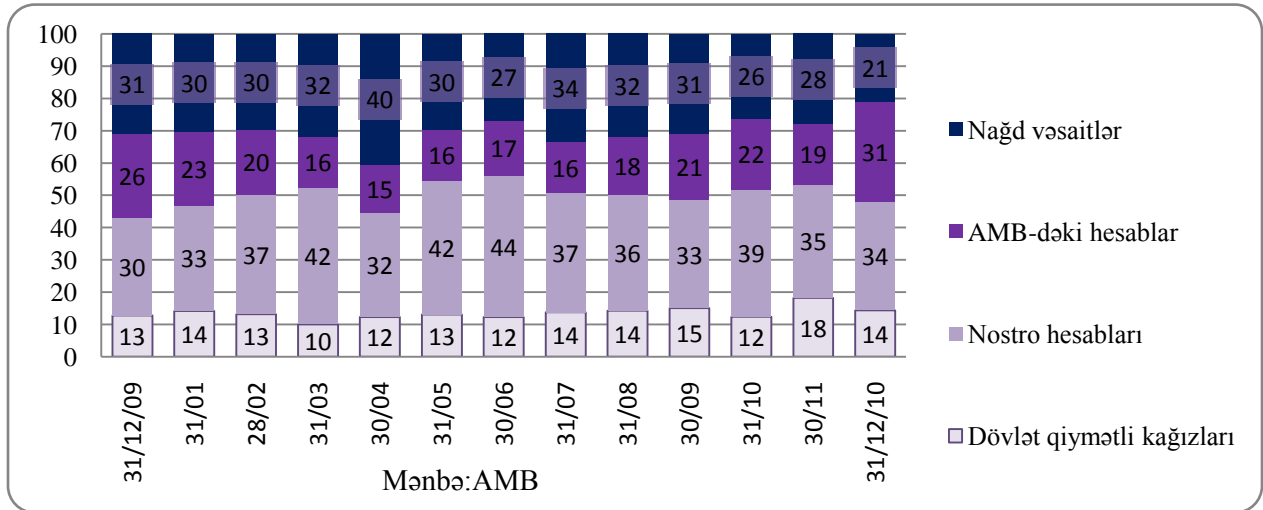
Qeyri-rezidentlərdən cəlb olunmuş vəsaitlər ilə ərsində 111,4 mln. manat (+6,4%) artmışdır. Bank sisteminin xarici borcunun həcmi 1,85 mlrd. manat, ümumi öhdəliklərdə payı isə 16,6% təşkil etmişdir (Qrafik 2.5.3).

Qrafik 2.5.3. Xarici borcun dinamikası

Kredit aktivliyinin canlanmasına baxmayaraq, bankların likvidlik səviyyəsi yüksək olaraq qalmışdır. Likvid aktivlərin ümumi aktivlərə nisbəti bank sistemində likvidlik riskinin adekvat idarə olunmasını təsdiq edir. Müddətli depozitlərin artım tempi (+14%) kreditlərin artım tempini (+9%) üstələmişdir. 2010-cu il ərzində likvid aktivlər ümumi aktivlərin təxminən 1/5 hissəsini təşkil etmişdir. 2010-cu il ərzində likvid aktivlərin strukturunda əhəmiyyətli dəyişikliklər olmamış, ilin sonundakı dəyişikliklər isə mövsümü amillər ilə bağlıdır. Belə ki, 01.01.2011-ci il tarixinə müxbir hesablarda olan vəsaitlərin payı 65%-ə çatmış (orta illik 56%), nağd vəsaitlərin payı isə 21%-ə (orta illik 30%) düşmüşdür, qiymətli kağızların payı isə 14% səviyyəsində sabit qalmışdır (Qrafik 2.5.4).

Qrafik 2.5.4. Likvid aktivlərin strukturu, %-lə

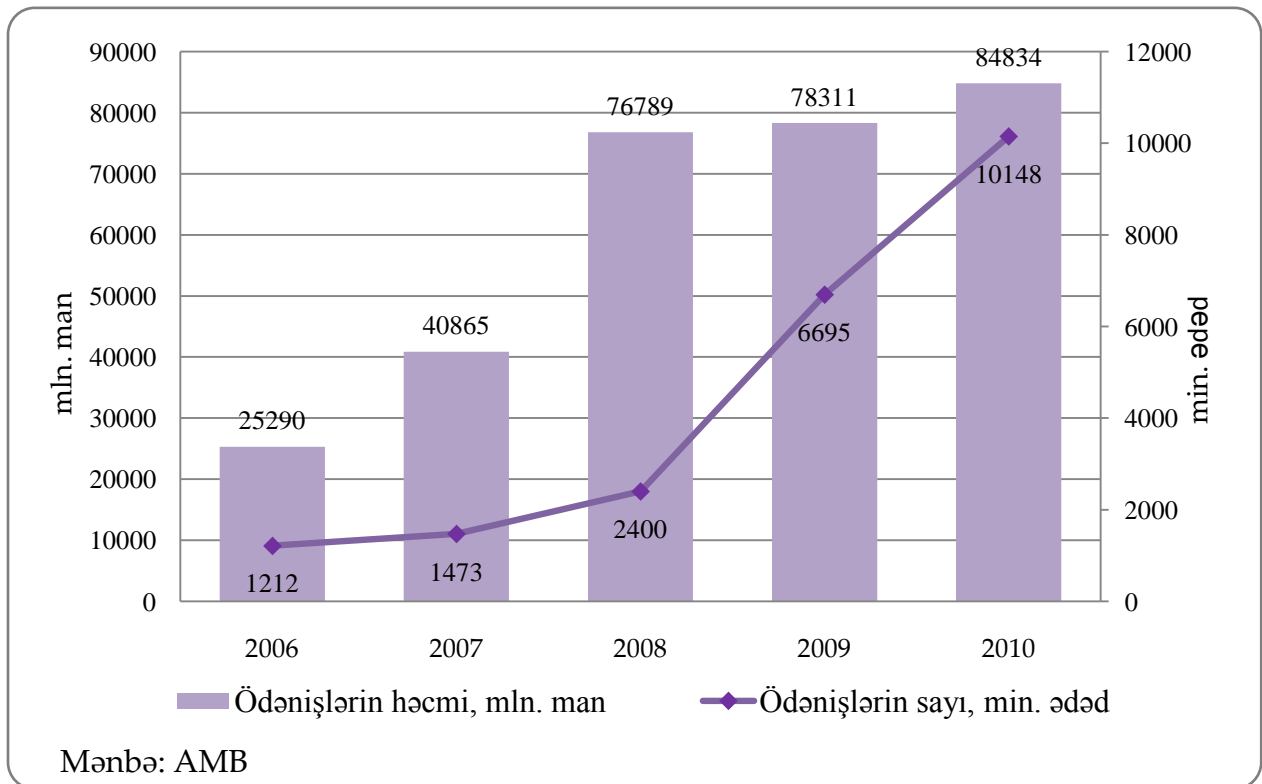

Likvidliyin aktiv və öhdəliklər üzrə müddət təhlili (QƏP təhlil) də likvidliyin məqbul səviyyədə (01.01.11 tarixinə QƏP-in aktivlərə nisbəti -0,2%/ +7,6% çərçivəsində olmuş) olmasını əks etdirir.

3. Ödəniş sistemləri

2010-cu il ərzində Milli Ödəniş Sisteminin dövriyyəsi tarixi maksimum həddinə çatmışdır. Ödəniş sistemində ümumi həcmi 84,83 mlrd. manat olmaqla, 10,15 mln. ədəd əməliyyat aparılmışdır.

Qrafik 3.1. Milli Ödəniş sistemində ödəniş əməliyyatlarının dinamikası

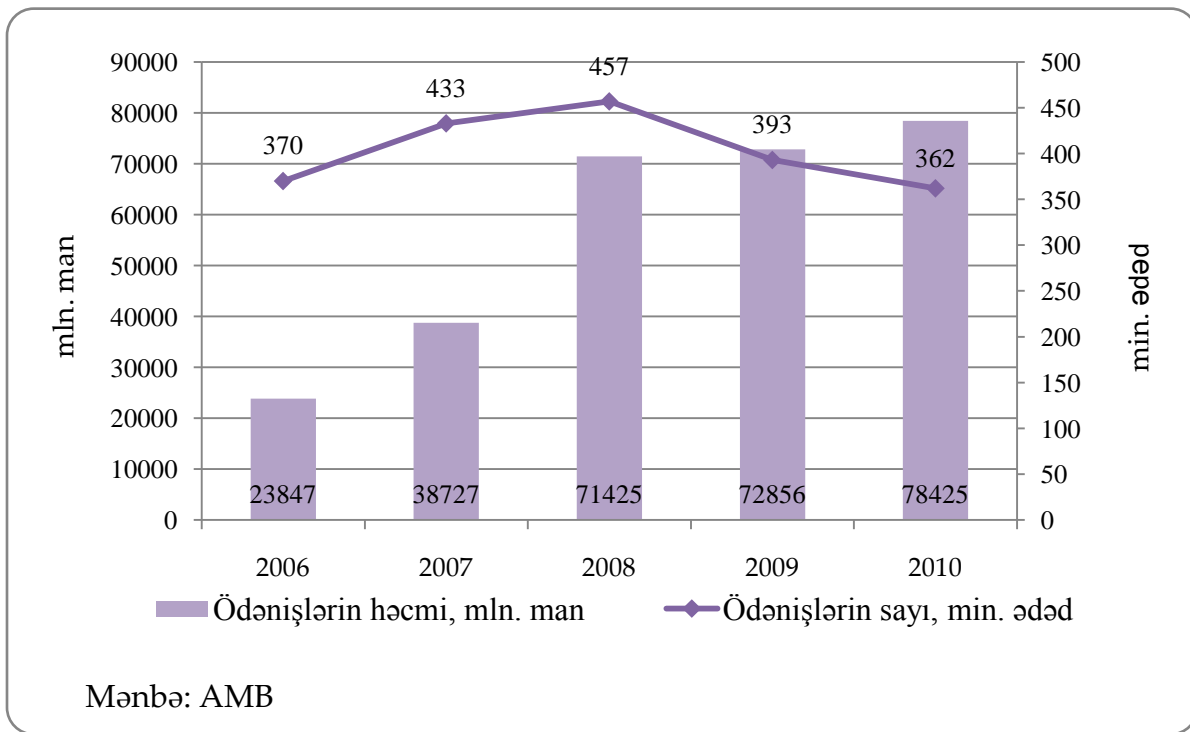
2009-cu illə müqayisədə ödəniş əməliyyatlarının sayı 52% (3,5 mln. ədəd), ümumi həcmi isə 8% (6,5 mlrd. manat) artmışdır (Qrafik 3.1.). 2010-cu ildə gün ərzində orta hesabla 38,4 min. ədəd olmaqla ümumi həcmi isə 321,3 mln. manat təşkil edən ödənişlər həyata keçirilmişdir (ötən ildə orta hesabla müvafiq olaraq 25,4 min. ədəd və 296,6 mln. manat).

Banklararası Milli Hesablaşmalar sistemi – AZİPS milli ödəniş sistemində mühüm yer tutur və maliyyə sektorunda onun təyinatı böyük həcmdə və prioritet

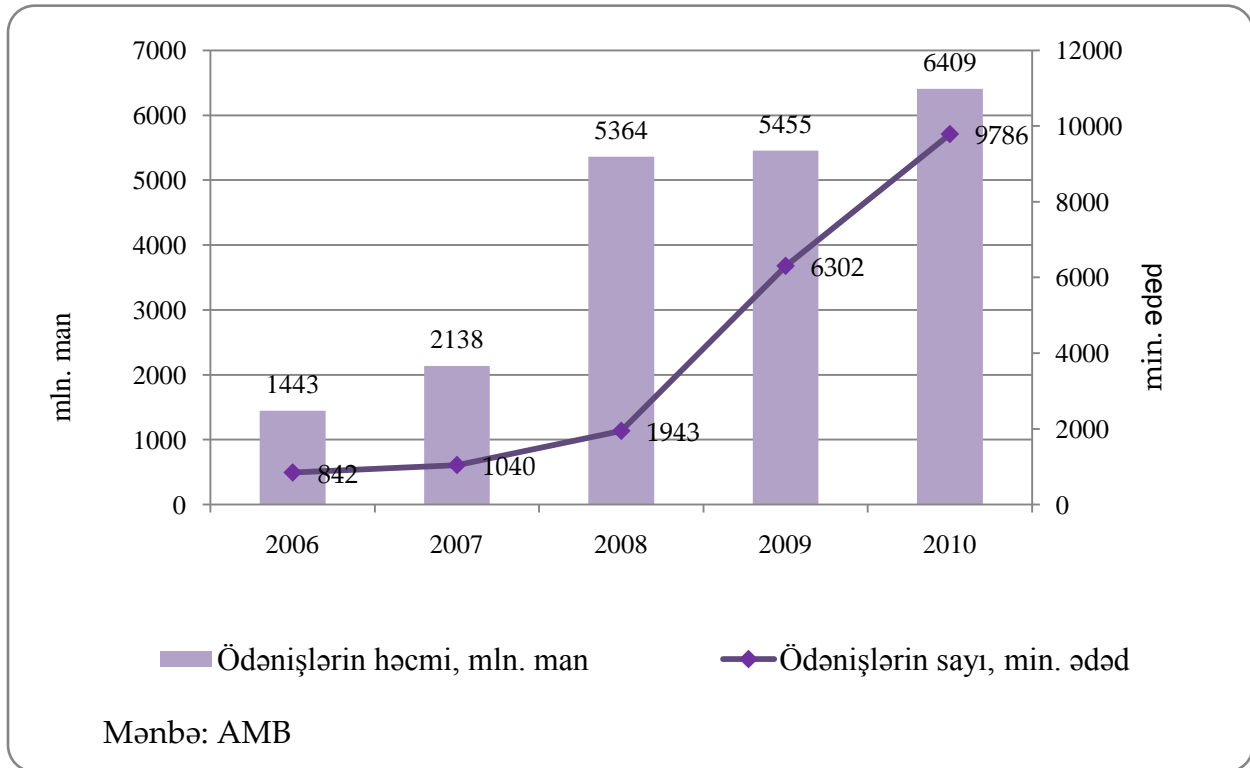
ödənislərin həyata keçirilməsidir. 2010-cu il ərzində nağdsız ödənişlərin 92%-i bu sistem vasitəsilə həyata keçirilmişdir. AZİPS sistemində ümumi həcmi 78,4 mlrd. manat olmaqla 362 min ədəd ödəniş sənədi emal olunmuşdur ki, bu da 2009-cu illə müqayisədə həcm etibarilə 7,6% (5,6 mlrd. manat) çoxdur və say etibarilə 7,9% (31 min ədəd) azdır. Hər bir ödəniş sənədinin məbləği orta hesabla 216,6 min. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 3.2. AZİPS üzrə ödənişlərin dinamikası

Xırda Ödənişlər üzrə Hesablaşma Klirinq Sistemində (XÖHKS) bütün nağdsız ödənişlərin böyük əksəriyyəti say baxımından 96,4%, həcm baxımından 7,6% (6,4 mlrd. manat həcmində 9,8 mln. ədəd sənəd) kiçik həcmli nağdsız hesablaşma şəklində emal olunmuşdur ki, bu da sistemin əsasən pərakəndə xırda ödənişlərin həyata keçirilməsində təyinatını göstərir. 2009-cu illə müqayisədə 2010-cu il ərzində ödənişlərin həcmi 17,5%, sayı isə 55,3% çoxdur. Sistemdə hər bir ödəniş sənədinin məbləği orta hesabla 655 manat təşkil etmişdir.

Qrafik 3.3. XÖKS üzrə ödənişlərin dinamikası

2010-cu ildə iqtisadi artım və maliyyə böhranın nəticələrinin aradan qaldırılması ödəniş sistemlərinin inkişafına müsbət təsir etmişdir. ATM və POS-terminallar vasitəsilə ümumi həcmi 5,7 mlrd. manat olan 44,7 mln. ədəd əməliyyat aparılmışdır.

Ölkə ərazisində bank filiallarında, pərakəndə ticarət və xidmət müəssisələrində quraşdırılmış bankomatların sayı ötən illə müqayisədə 12% (198 ədəd) artaraq 1892 ədəd təşkil etmişdir ki, onlardan da 1053 ədədi Bakı şəhərində, 839 ədədi regionlarda quraşdırılmışdır.

Cədvəl 2.5.1. Bankomatlar və POS-terminallar

İl	Bankomatların sayı, ədəd			POS-terminalların sayı, ədəd		
	Cəmi	O cümlədən		Cəmi	O cümlədən	
		Bakıda	Regionlarda		Bakıda	Regionlarda
2006	1080	655	425	2070	1719	351
2007	1317	820	497	5309	4871	438
2008	1515	867	648	8124	7397	727
2009	1694	959	735	8657	7871	786
2010	1892	1053	839	7872	7069	803

2010-cu il ərzində bank kartlarının sayı 257 min ədəd artaraq 4,23 mln. ədəd təşkil etmişdir və hər min nəfər yetkinlik yaşına çatmış əhaliyə orta hesabla 694 ödəniş kartı düşür.

İnternet-banking vasitəsilə 75,47 mln. man məbləğində 29,98 min. əməliyyat həyata keçirilmişdir.